

Novum

Doktori címet szerzett Sógor Géza

Sógor Géza, a Kányádi Református Egyház-község (Székelyudvarhelyi Református Egyházme-gye) lelképásztora 2024. december 3-án védte meg Kisebbségi egyház – az egyház mint kisebbség. A kérdéskör politikai-teológiai megközelítése című doktori disszertációját a Debreceni Református Hittudományi Egyetemen (DRHE).

Témavezető tanára dr. Fazakas Sándor egyetemi tanár volt. A doktori vizsgálóbizottság élén dr. Baráth Béla Levente egyetemi tanár, a DRHE rektora elnökölt. Opponensek: dr. Kovács Krisztián egyetemi docens (DRHE) és dr. Péter István egyetemi adjunktus (Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Református Tanárképző és Zeneművészeti Kar, Kolozsvár). Tagok: dr. Gonda László egyetemi docens,

dr. Hodossy-Takács Előd egyetemi tanár (DRHE), dr. Balogh László Levente egyetemi docens (Debreceni Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Politikatudományi és Szociológiai Intézet, Politikatudományi Tanszék), dr. Visky S. Béla egyetemi tanár (Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet).

Miután Sógor Géza bemutatta doktori dolgozatát, a disputa rendjén pedig megválaszolta az opponensek által feltett kérdéseket, és megvédte téziseit, a bizottság magna cum laude minősítéssel ítélte oda számára a doktori címet.

A továbbiakban a doktori tézis összefoglalását közöljük.

Kisebbségi egyház – az egyház mint kisebbség A kérdéskör politikai-teológiai megközelítése Tézisfüzet

I. A dolgozat tárgya: kisebbségi egyház

Az Erdélyi Református Egyház 1920 óta él nyelvi és felekezeti kisebbségben. Erdélyben a kisebbségi helyzet általánossá vált értelmezése a mai napig borúlátó. Ez a megállapítás az egyházi közbeszéd, az egyházkormányzat kommunikációjára is érvényes. Dolgozatomban ezt az 1920 óta fennálló értelmezési modellt teszem a vizsgálatom tárgyává a politikai teológia segítségével. A politikai teológiát azért tekintem alkalmasnak erre a vizsgálatra, mert ez a teológiai aldiszciplína el-

sősorban a Nyugat-Európában és Észak-Amerikában felgyorsult elvilágiasodással egy időben alakult ki az utóbbi félévszázadban. Ugyanakkor irodalma arról tanúskodik, hogy szakított a Christendom-szemlélettel (a keresztyénség mint kultúra- és társadalomrendező elv), és azzal szembeszegülve vagy elengedve azt, kísérletet tesz a keresztyén gyülekezet gyökereihez való visszatalálásra, amelyben a kisebbségi létnek nem borúlátó értelmezései uralkodtak.

II. A vizsgálat módszere

Bemutattam az egyházi, 1920 utáni kisebbségi helyzethez való viszonyulásokat, s egy időre „átlépve a felekezeti határt” azt kerestem, hogy az erdélyi más felekezetűek miként viszonyultak az ehhez hasonló helyzethez, illetve kitekintettem a társadalomtudományi elemzések mezejére is. Ezek után az erdélyi egyházkerület kisebbségi egyházmodell-értelmezését vizsgáltam az egyházkerületi közgyűléseken elhangzott püspöki és missziói előadók jelentéseinek témákkal kapcsolatos kijelentései alapján. Az így letisztult képpel állítottam szembe a politikai teológia értelmezési keretének segítségével leszűrt tanulságokat. E tanulságok segítettek tárgyilagosabban elemezni a kisebbségi egyház helyzetét. A tudományosság feltétele mellett különösen szükséges tárgyilagosság, hiszen az erdélyi kisebbségi helyzet számottevő (közéleti, irodalmi és társadalomtudományi) irodalmat szült. Ez az irodalom természetesen tévútra terelheti az egyházképről szóló gondolkodást, ugyanis nélkülözi az Isten ígében gyökerező teológiai szempontokat, a hitbeli távlatot, az örökkévalóság perspektíváját. Ami a kisebbségi egyház helyzetét illeti, a politikai teológia visszaterel a bibliai értelmezési modellhez: kisebbségként élni egy idegen környezetben. A bibliai kisebbségmodell kapcsán tisztáztam a szórvánnyal kapcsolatos szentírási és Szentíráson kívüli értelmezéseket, de a folyamatos növekedésmóddal kísértését is. A helyzetelemzésből kiindulva a tükörbe nézésen és a gyökerekhez való visszataláláson át egy paradigmaváltáshoz szükséges iránymutatásig jutottam, felvázolva annak lehetséges alkalmazási lehetőségeit.

III. A dolgozat gondolatmenete

Az első két fejezet a helyzetfelmérést (szóhasználat, statisztikai adatok) és a kisebbségi helyzet értelmezési modelljeinek ismertetését tartalmazza. Már az első fejezetben tisztáznom kellett, hogy hol helyezkedik el erdélyi református egyházunk az ekkleziológiai térképen. Itt népegyházi jellegére is kitértem. Ezt követte a vizsgált időszak tagolása, amely a történelmi fordulópontokat követi, hiszen akkor akarva-akaratlanul a kisebbségi helyzetértékelés is változott; ezek bővültek a kommunista diktatúra idején. Az I. világháború után egyházunk új politikai helyzetben találta magát. Etnikailag, felekezetiileg is kisebbségbe került. Az új

helyzetet értelmezni kellett. Az értelmezési modelleket a „nem lehet” (Makkai Sándor) és a „lehet” (László Dezső) gyűjtőnevek alatt elemeztem. Sajnálatos módon a Makkai Sándor nevéhez fűződő értelmezés, amely szerint nem lehet kisebbségben élni, mai napig a legerősebb az összes modell közül. A kommunizmus időszaka alatt a „hatalom árnyékában” meghúzódó és az „ahogy lehet” modellek tarkították a képet. Ebben a fejezetben ökumenikus körképben kerestem, hogy milyen értelmezések és gyakorlati lépések születtek ágostai hitvallású (szász) evangélikus, római katolikus és görögkatolikus talajon.

A harmadik fejezetben a Kárpát-medencében kevésbé ismert politikai teológiát mutattam be. Tisztáztam, hogy az államelmélet, a politikai filozófia stb. *irodalma helyett* a keresztyén teológusok politikai teológiai irodalmát szóltattam meg. Oliver O'Donovan, Elisabeth Phillips és Stanley Hauerwas kortárs teológusok jutottak leginkább szóhoz. A fogalmi tisztázást követően a fejezet az egyházzal mint politikai entitásról, majd az egyház világban elfoglalt helyéről szólt. *Az egyház a birodalomban: Augustinus, Az egyház a városban: Kálvin, Az egyház a „keresztyénység” kultúrája után (postchristendom): Stanley Hauerwas és Az egyház a szekuláris államban: Stefan Paas* címek alatt azt vizsgáltam meg, hogy milyen az egyház kisebbségi jelenléte a világban. Ezek fényében kerültek új megvilágításba a „két birodalom” elmélete, illetve a „Krisztus és kultúra” címszó alatt ismertté vált megközelítések is.

A negyedik fejezetet egy bibliai értelmezési modellnek szenteltem *A keskeny út: egy bibliai értelmezési modell. Az egyház: kisebbség* cím alatt. Itt tisztáztam a szórványegyház kérdéskörét, szemléltem az egyház 19–20. századi növekedéselméletét, majd a szentírási példák (babiloni száműzetés, Jézus példázatai) és az ökumenikus teológiai munkaanyagok megismerése segítettek eljutnom a kisebbség traumatikus értelmezésétől, illetve a diaszporaszituáció-értelmezéstől egy régi-új egyházképig.

Az utolsó két fejezetet a „keskeny út” paradigmára kidolgozható ekkleziológiának és alkalmazhatóságának szenteltem. Itt O'Donovan és Stefan Paas ekkleziológiai útkeresése volt segítségemre. Az egyház mint jövevény és „papi” nemzetség Krisztusnak engedelmeskedő, szenvedő, örvendező és prófétai közösség.

IV. Tézisek: új eredmények, vitaindító gondolatok

1. Paradigmaváltás

Az 1920. évvel fémjelezhető nagy társadalmi trauma megjelenik a teológiai diskurzusban is, de a kisebbségi egyház helyzetének megítélésében sajnálatos módon a kedvezőtlen külső tényezők sugallta nemzettörténeti és identitáspolitikai,

letargikus, borúlátó és csüggedt szemléletmód („nem lehet” – Makkai Sándor) vált uralkodóvá, nem pedig a bibliai alapokból kiinduló, az emberileg szólva lehetetlen helyzetben is Isten vezetését kereső evangéliumi szemlélet („lehet” – László Dezső). Véleményem szerint csak a László Dezsőé tartható és tartandó. A Makkaié az áldozat szerepe, és így az önfeladásé, s ezt keresztyénekként nem vállalhatjuk, mivel az áldozatszerep túlhangsúlyozását idézi elő. Ezt tisztázandó, kezelendő, szükségszerűvé válik egy paradigmaváltás.

2. Folyamatos igazodás Isten ígééhez

A prófétai keresztyénség, akárcsak az ószövetségi próféták esetében, nem népszerű küldetés, ugyanis az Istentől kapott megbízatás, küldetés az Isten ígééhez való folyamatos igazodást jelenti, amely legtöbbször ellenállásba ütközik. Ez az igazodás (valójában a folyamatos reformáció lényege) a meglévő modellek, gyakorlatok elemzését, átgondolását, és ha az ige tükre úgy mutatja, akkor annak kritikáját és kiigazítását kell hogy eredményezze. A keresztyén egyház nem eshet a nem bibliai alapra épülő értelmezési modellek csapdájába.

3. Az erdélyi nem református modellek tanulságai

Az ágostai hitvallású evangélikus (szász lutheránus) teológuselemzők azzal szembesítették híveiket, hogy a szórványhelyzetet is el kell fogadniuk Istentől, és azt nem visszalépésnek kell tekinteni, hanem Istentől kapott, még ismeretlen, de új lehetőségnek. Ebben az új helyzetben meg kell tanulni újra Istenre figyelni, a keresztyén gyülekezet küldetésére összpontosítani; és nem nemzetként, népként, hanem Isten népeként kell viszonyulni az új helyzethez. A keresztyén gyülekezetnek a maga „súlyával” kell foglalkoznia, nem a létszámával. A római katolikus és a görögkatolikus modell arról tanúskodik, hogy a szorult helyzet felértékeli az egyetemes papság bibliai elvét. Munkatársak szükségesek egy papi egyházban!

4. Politikai teológia: az egyház kisebbség

A politikai teológiai meglátások azzal számolnak, hogy az egyház már eleve kisebbség, illetve a szó nemes értelmében politikai entitás, amelynek nincs szüksége arra, hogy más keretezze a gondolkodásmódját, életszemléletét (politikai, gazdasági, kulturális, demográfiai stb. szempontok), illetve ilyen entitásként első lojalitása Istenre irányul, és nem a többséget jelentő társadalmi berendezkedés hatalmi erői felé. Oliver O'Donovan augusztiniánus, Stanley Hauerwas pedig mennonita gondolkodó. Többek között nekik köszönhetjük, hogy segítették a teológiát kilépni abból a csapdából, amelyet a felvilágosodás és a liberalizmus sikeresen szabott meg a keresztyén gondolkodásnak. Az egyház önmagában politikai entitás, amely alternatívát kínál a világnak.

5. Tanulások a bibliai szórványhelyzetből

Erdélyi református szórványegyház-képünk inkább az ószövetségi zsidó diaszpórafelfogáshoz és viszonyuláshoz hasonlít, és nem az újszövetségihez, azaz hátránynak, netán büntetésnek, a rossz körülmények tartósságának tekinti a szórványhelyzetet, és centripetális irányú visszarendeződésről álmodik a diaszpórában adódó lehetőségek felismerése helyett.

- A 137. zsoltár „nem lehet”-jére, traumájára a Jer 29-ben leírt levél „lehet” - je, bizakodása, Istentől kapott derűje jelenti a paradigmátikus váltást a kisebbségi léthez való viszonyulásban. A kisebbségi állapottal a nép esélyt kapott arra, hogy visszataláljon eredeti küldetéséhez.
- A zsidó diaszpóraértelmezés centripetális: az uralkodó fogalom az összegyűjtésé. Ezzel szemben a keresztyén egyház diaszpóraértelmezése centrifugális: a szórványban a misszió helyét és lehetőségét látja.
- Az Európai Protestáns Egyházak Közösségének Tanácsa (GEKE) 2019-ben adott ki egy tanulmányt a szórvány teológiájáról, amelyben javaslatot tett arra, hogy mit kezdhet a szórványban élő egyház a maga „idegenségével”: legyen híd önmaga és a környezete között. A híd szerepéhez az is hozzátartozik, hogy anélkül köti össze a különbözőket, hogy megszüntetné különbözőségüket.

6. Lépések egy új paradigma irányába

Oliver O'Donovan Jézus Krisztus adventjére, szenvedésére (beleértve halálát is), feltámadására és megdicsőülésére építve alakítja ki az ekkleziológia teológiai keretét. A gyülekezetnek, amely Krisztus összegyülekező, szenvedő, örvendező és imádkozó prófétai közössége, ezt kell kiábrázolnia a liturgiában és hétköznapi életében.

Sógor Géza

Sógor Géza és témavezetője, Fazakas Sándor